

Joanna Ginter

O kłopotach z pisownią wyrażeń z komponentem święty na podstawie pytań i odpowiedzi zamieszczonych na stronach internetowych poradni językowych

---

Język - Szkoła - Religia 7/1, 27-39

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O KŁOPOTACH Z PISOWNIĄ WYRAŻEŃ Z KOMPONENTEM ŚWIĘTY NA PODSTAWIE PYTAŃ I ODPOWIEDZI ZAMIESZCZONYCH NA STRONACH INTERNETOWYCH PORADNI JEZYKOWYCH

Pisownia komponentu *święty* w wyrażeniach identyfikujących osoby uznane po śmierci przez Kościół za zbawione i godne kultu, a także w takich połączeniach wyrazowych, jak *Święty* || *święty Duch* czy *Święta* || *święta Trójca*, może sprawiać kłopoty. Aktualne przepisy ortograficzne bowiem albo nie podają jasnych, jednoznacznych reguł, albo są ze sobą sprzeczne.

W *Zasadach pisowni i interpunkcji* stanowiących wprowadzenie do *Wielkiego słownika ortograficznego (WSO)* PWN nie ma informacji o tym, jaką literą należy pisać człon *święty* w omawianych wyrażeniach. W części zasadniczej słownika zamieszczono jednak hasło: „święty; święci; -t•szy (skrót: św.): Święty Mikołaj; święty Piotr, ale: kościół Świętego Piotra a. kościół św. Piotra, plac Świętego Marka a. plac św. Marka”¹, wraz z odnośnikiem do zasady [82]:

18.25.1. Jeśli stojący na początku nazwy wyraz: *ulica, aleja, bulwar, osiedle, plac, park, kopiec, kościół, klasztor, pałac, willa, zamek, most, molo, brama, pomnik, cmentarz* itp. jest tylko nazwą gatunkową (rodzajową), piszemy go małą literą, a pozostałe wyrazy wchodzące w skład nazwy – wielką literą: [...] *ulica Świętego Jana* (albo: *ulica św. Jana*) [...] ².

Z *WSO* wynika zatem, jak należy zapisywać patronimiczne nazwy obiektów miejskich typu plac czy ulica, ale nie, jaką literą pisać człon *święty* w wyrażeniach identyfikujących ludzi. Wymieniono jedynie dwóch świętych: Mikołaja i Piotra, przy czym pisownia omawianego komponentu jest odmienna, a powody tej różnicy nie zostały wyjaśnione. Można jedynie domniemywać, że człon *Święty*

---

¹ *Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji*, red. E. Polański, wyd. 3 popr. i uzup., Warszawa 2010, s. 927.

² Tamże, s. 52.

|| *święty* pisze się małą literą, gdy mowa o osobach kanonizowanych czy postaciach biblijnych, a wielką tylko w wypadku *Świętego Mikołaja*, który oznacza nie tyle biskupa Miry, ile rozdającą prezenty brodatą postać w czerwonym płaszczu. W takim znaczeniu *Święty Mikołaj* pojawia się zresztą w *Uniwersalnym słowniku języka polskiego (USJP)* PWN – wraz z wariantywną formą *mikołaj*:

- mikołaj 1. Δ Święty Mikołaj «chrześcijański święty przedstawiany w czerwonym płaszczu i z białą brodą, według tradycji przybywający na Boże Narodzenie z prezentami dla dzieci; także: osoba przebrana za niego»
 2. pot. a) «osoba przebrana za św. Mikołaja, rozdająca dzieciom prezenty»
 b) «figurka, zwykle z czekolady lub z cukru, wyobrażająca św. Mikołaja; mikołajek»³.

Drugim źródłem wiedzy na temat pisowni wyrażeń z komponentem *święty* identyfikujących wybitnych ludzi Kościoła są *Zasady pisowni słownictwa religijnego (ZPSR)* sformułowane przez Komisję Języka Religijnego Rady Języka Polskiego i zatwierdzone na posiedzeniu plenarnym RJP w 2004 roku. Zgodnie z nimi:

Wielką literą piszemy: [...] b. Nazwy własne osób świętych, np. *św. Jan Ewangelista*, *św. Jan Chrzciciel*, *św. Jan z Dukli*, *św. Jan z Kęt* (przymiki wchodzące w skład nazwy piszemy małą literą, chyba że występują w pozycji początkowej nazwy).

Przymiotnik *święty* w nazwach własnych osób świętych zapisujemy wielką literą, np. *Święty Józef*, *Święty Mikołaj* o ile nie jest on skrócony, natomiast jeśli używamy skrótu, to zapisujemy go małą literą, np. *św. Józef*, *św. Mikołaj*.

Zestawienie *święty mikołaj*, jak i sam wyraz *mikołaj* pisze się małą literą, jeśli nie chodzi o konkretnego świętego, lecz o figurkę lub postać związaną z obyczajem obdarowywania dzieci prezentami, np. *W prezencie otrzymał mikołaja*, *Wynajął (świętego) mikołaja*, *Tata przebrał się za (świętego) mikołaja*, *Przed świętami na ulicach i w supermarketach pojawia się mnóstwo (świętych) mikołajów*⁴.

W *ZPSR* zawarto obszerną informację na temat pisowni wyrażeń identyfikujących postacie Kościoła. Połączenia wyrazowe typu *Święty Józef* uznano za nazwy własne, stąd sprzeczna z *WSO* pisownia komponentu *święty* wielką literą w tego typu wyrażeniach. Nazwą własną w świetle *ZPSR* nie jest *święty mikołaj* – inaczej niż w publikacjach słownikowych PWN. Sprzeczności między *ZPSR*

³ *Uniwersalny słownik języka polskiego* PWN, t. 2, wyd. 2, Warszawa 2008, s. 653.

⁴ *Zasady pisowni słownictwa religijnego*, red. R. Przybylska, W. Przymyca, wyd. 3 popr., Tarnów 2010, s. 11–12.

a słownikami PWN (*Zasady pisowni i interpunkcji*) nie ma jedynie w wypadku patronimicznych nazw obiektów miejskich:

[...] W przypadku nazw własnych, jeśli stojący na początku nazwy wielowyrazowej rzeczownik: *kościół, cerkiew, synagoga, bazylika, klasztor, kaplica, krypta, ulica, cmentarz, sanktuarium* itp. jest tylko nazwą gatunkową (rodzajową), to piszemy go małą literą, a pozostałe wyrazy wchodzące w skład nazwy – wielką, czyli na przykład: [...] *kościół Świętego Marka* albo: *kościół św. Marka* [...], *kościół pod wezwaniem (pw.) Świętego Wojciecha, kościół Świętych Piotra i Pawła* albo: *kościół św. św. Piotra i Pawła* [...], *sanktuarium Świętego Józefa* albo: *sanktuarium św. Józefa* [...], *krypta św. Leonarda* [...]⁵.

W świecie przytoczonych wyżej przepisów ortograficznych pisownia wyrażen z komponentem *święty* (w formie pełnej lub skróconej) i imieniem *Piotr* lub *Mikołaj* przedstawia się następująco:

PWN: <i>WSO, USJP</i>	RJP: <i>ZPSR</i>
<p>święty Piotr, św. Piotr Święty Mikołaj, św. Mikołaj «biskup» Święty Mikołaj (<i>USJP</i>), święty mikołaj (<i>USJP</i> – pot.; <i>WSO</i>, s. 488) ul. Świętego Piotra, ul. św. Piotra ul. Świętego Mikołaja, ul. św. Mikołaja</p>	<p>Święty Piotr, św. Piotr Święty Mikołaj, św. Mikołaj «biskup» święty mikołaj, mikołaj «przebieraniec» ul. Świętego Piotra, ul. św. Piotra ul. Świętego Mikołaja, ul. św. Mikołaja</p>

Jak zatem powinien postąpić użytkownik języka polskiego, który chce zapisać bezbłędnie wyróżnione połączenia wyrazowe? W rozstrzygnięciu podobnych wątpliwości pomóc mogą poradnie językowe, które zajmują się informowaniem o obowiązujących normach językowych oraz interpretacją aktualnych zasad (np. pisowni), jednakże „bez możliwości bezpośredniego wpływania na kształt tych zasad (jaką mają członkowie Rady Języka Polskiego), a także instytucjonalnego uzgadniania sposobów ich interpretacji (jaką mają np. egzaminatorzy maturalni w odniesieniu do tzw. kluczy maturalnych)”⁶. Mimo że instytucje te mają ograniczone kompetencje, wielu polonistów traktuje ich odpowiedzi na pytania stawiane przez użytkowników języka polskiego jako swoiste orzeczenia, które warto wykorzystywać w pracy zawodowej nauczyciela, redaktora czy korektora. Relatywnie dużą rolę przypisuje poradniom Rada Języka Polskiego, ustalająca z mocy Ustawy

⁵ Tamże, s. 27.

⁶ E. Rogowska-Cybulska, *Zasady pisowni polskiej w świetle pytań kierowanych do poradni językowych*, „Język Polski” XCI (2011), z. 2–3, s. 134–135.

o języku polskim z dnia 7 października 1999 roku (Dz.U. z 1999 r., nr 90, poz. 999) zasady ortografii i interpunkcji:

Nie jesteśmy poradnią językową, dlatego **nie odpowiadamy na pytania dotyczące poprawności językowej** (pisownia, odmiana, składnia, znaczenie wyrazów itp.), zwłaszcza wówczas, gdy odpowiedź na nie można znaleźć w ogólnie dostępnych publikacjach (słownikach języka polskiego, słownikach ortograficznych, słownikach poprawnej polszczyzny). Zachęcamy do korzystania z usług poradni językowych, których adresy znajdują Państwo w zakładce «linki».

RJP rekomenduje na swojej stronie internetowej poradnie, w których odpowiedzi na pytania udzielane są przez telefon (działające na uniwersytetach: Warszawskim, Wrocławskim, Gdańskim oraz Adama Mickiewicza w Poznaniu), a także w formie elektronicznej – drogą e-mailową (na Uniwersytecie Warszawskim oraz Uniwersytecie Szczecińskim) lub poprzez publikację na stronie internetowej (poradnie: PWN⁸, Uniwersytetu Wrocławskiego⁹ i Uniwersytetu Śląskiego¹⁰). Szczególnie cenna ze względu na popularyzowanie poprawności językowej wydaje się działalność tych z wymienionych instytucji, które odpowiedzi na zadawane im pytania zamieszczają na stronach internetowych. Elektroniczne archiwa pytań i odpowiedzi mają nie tylko poradnie internetowe, lecz także Telefoniczna Poradnia Językowa Uniwersytetu Gdańskiego; udzielane przez telefon odpowiedzi są obecnie przez pracowników UG digitalizowane. Niewielki w porównaniu z archiwum poradni PWN zbiór porad językowych¹¹ zamieszczono również na stronie RJP.

We wszystkich elektronicznych archiwach poradni językowych (PWN, UW, UŚ, UG) i RJP znaleźć można pytania i odpowiedzi dotyczące pisowni wyrażen z komponentem *święty*. Najwięcej z nich odnosi się do nazw własnych obiektów miejskich, mimo że ta kwestia w świetle istniejących przepisów nie powinna budzić żadnych wątpliwości. Archiwum poradni UG notuje aż trzy takie artykuły, datowane na czerwiec i sierpień 2009 roku („Jaka jest poprawna pisownia nazwy ZAULEK ŚWIĘTEGO BARTŁOMIEJA?” 1, „Jak należy zapisywać nazwy kościołów, np. KOŚCIÓŁ ŚW. JANA?” 2, „Jaka jest poprawna pisownia wyrażenia RONDO IM. ŚWIĘTEGO JANA DE LA SALLE?” 3), a trzeba zauważyć, że ze względu na telefoniczny charakter tej poradni jej archiwum elek-

⁷ http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=62&Itemid=45. Dostęp do wszystkich cytowanych tu źródeł internetowych: 27 czerwca 2011 r.

⁸ <http://poradnia.pwn.pl>.

⁹ <http://www.poradnia-jezykowa.uni.wroc.pl/pj>.

¹⁰ <http://www.poradniajezykowa.us.edu.pl>.

¹¹ 27 czerwca 2011 r. zbiór ów liczył 388 artykułów.

troniczne jest stosunkowo skromne. Artykuły zamieszczono tu na zasadzie pewnego wyboru, który może wzbudzać wątpliwość: czy rzeczywiście o to tak często pytają użytkownicy języka polskiego, czy może na tego typu pytania najłatwiej poradni odpowiedzieć?

Na konkretne pytania udzielono precyzyjnie określonych odpowiedzi (patrz: pogrubiona czcionka), które podparto argumentami wynikającymi z interpretacji zasad. Źródła tych zasad nie zostały jednakże podane wprost (czytelnik nie otrzymuje informacji, gdzie szukać odpowiednich przepisów ortograficznych):

[1] Nazwę tę zapisujemy następująco: **zaułek Świętego Bartłomieja** lub **zaułek św. Bartłomieja**. Pierwszy człon tej nazwy piszemy małą literą, ponieważ w nazwach własnych obiektów miejskich, do których należą nazwy zaułków (podobnie jak nazwy ulic, rond, alei i innych ciągów komunikacyjnych), występujące na początku nazwy gatunkowe zapisujemy właśnie małą literą. Pozostałe wyrazy wchodzące w skład tego wyrażenia są właściwymi składnikami nazwy własnej, toteż piszemy je dużymi literami – chyba że przymiotnik *święty* zapiszemy w skrócie¹².

[2] Do zapisywania nazw kościołów stosujemy reguły dotyczące użycia dużych i małych liter w wielowyrazowych nazwach obiektów miejskich. Nakazują one pisać dużą literą wszystkie człony tych nazw z wyjątkiem: 1) pierwszych członów takich nazw, gdy są one nazwami gatunkowymi (wyrazami pospolitymi), 2) wyrazów niesamodzielných, czyli spójników, przyimków i wyrażen typu *imienia, pod wezwaniem, do spraw, na rzecz*. Ponadto w nazwach kościołów pojawia się często przymiotnik *święty*, należy więc w nich często stosować regułę dotyczącą zapisywania w nazwach wielowyrazowych skrótów wyrazów samodzielnych: skróty te piszemy od małej litery nawet wówczas, gdy ich pełne formy powinniśmy zapisywać w danym wyrażeniu dużą literą. Wymienioną w pytaniu nazwę zapiszemy zatem następująco: **kościół Świętego Jana** lub **kościół św. Jana**¹³.

[3] Wyrażenie to jest nazwą własną obiektu miejskiego, a w wielowyrazowych nazwach tego typu pierwszy wyraz, jeśli występuje w znaczeniu gatunkowym, zapisujemy małą literą, natomiast wszystkie pozostałe wyrazy samodzielne użyte w pełnej postaci – piszemy dużymi literami. Zgodnie z tą regułą piszemy **rondo im. Świętego Jana de la Salle**, gdyż *de* i *la* nie są wyrazami samodzielnymi. Możemy również zastosować tu konwencjonalny skrót *św.*, a wówczas poprawny zapis tego wyrażenia przybierze postać: **rondo im. św. Jana de la Salle** [...] ¹⁴.

Poradnia językowa okazała się w tych wypadkach interpretatorem i popularyzatorem przepisów ortograficznych.

¹² http://www.polonistyka.fil.ug.edu.pl/?id_cat=271&id_art=918&lang=pl.

¹³ http://www.polonistyka.fil.ug.edu.pl/?id_cat=271&id_art=998&lang=pl.

¹⁴ http://www.polonistyka.fil.ug.edu.pl/?id_cat=271&id_art=1003&lang=pl.

Inna jest postawa poradni Uniwersytetu Śląskiego, której w styczniu 2005 roku zadano pytanie: „Jakie są zasady pisowni członu *święty, święta, święci* w nazwach własnych? Czy słowo *Plac* w nazwie np. *Plac Kopernika* lub w używanym skrócie należy pisać małą czy dużą literą?”

Jak widzimy, postawiono tu dwa pytania: ogólniejsze, o zasady pisowni komponentu *święty* w nazwach własnych, i bardziej szczegółowe, o pisownię wyrazu *plac* w wyrażeniach typu *plac Kopernika*. Na oba te pytania udzielono łącznej odpowiedzi, przytaczając – także bez powoływania się na źródło – przepisy ortograficzne dotyczące nazw obiektów miejskich:

Wielką literą pisze się nazwy obiektów topograficznych, takich jak: ulice, aleje, place, parki, osiedla, budowle, zabytki: *Królewska, Trzech Wieszców, Grunwaldzki, Sukiennice, Świętej Trójcy, Akropol*. Zwykle nazwy te poprzedza uściślający znaczenie wyraz pospolity, taki jak: *ulica (ul.), osiedle (os.), plac (pl.), pomnik, most, kościół, cmentarz, zaulek*. Wyrazy te nie wchodziły w skład nazwy własnej, piszemy je (a także ich skróty) małą literą: *ulica Królewska, aleja Trzech Wieszców, plac Grunwaldzki, kościół Świętej Trójcy, cmentarz Powązkowski, pomnik Jana Pawła II, most Śląsko-Dąbrowski, kopiec Kościuszki, galeria Pod spodem, osiedle Piastów*. W przypadku posługiwania się w zapisie skrótami typu *ul., pl., os.* piszemy je małą literą, np. *pl. Hallera, ul. Podchorążych, kościół św. Jana, os. Naftowa*. Wchodzące w skład nazwy skróty typu *św. (święty), gen. (generał), bł. (błogosławiony), oo. (ojcowie)* piszemy małą literą, jeśli jednak skróty są rozwinięte, stosujemy wielką literę, czyli: *rondo gen. de Gaulle'a*, ale *rondo Generała de Gaulle'a, kościół św. Barbary*, ale *kościół Świętej Barbary, kościół oo. Dominikanów*, ale *kościół Ojców Dominikanów, pomnik bł. Jana Beyzyma*, ale *pomnik Błogosławionego Jana Beyzyma*¹⁵.

Tym samym udzielono niepełnej odpowiedzi na pierwsze pytanie; pominięto bowiem pisownię wyrażen identyfikujących osoby kanonizowane, które – przynajmniej w świetle ZPSR – też są nazwami własnymi. Być może osoba udzielająca odpowiedzi zasugerowała się drugim pytaniem dotyczącym pisowni nazwy placu, a więc obiektu miejskiego. Odpowiedź na to drugie pytanie nie jest jednakże podana wprost: pytający pyta o konkretny przykład – *plac Kopernika* – a otrzymuje odpowiedź ogólną.

Użytkownicy polszczyzny kontaktujący się z poradniami językowymi mają równie dużo problemów z pisownią wyrażenia *Święty Mikołaj*. Już w listopadzie 2001 roku Poradnia Językowa PWN zanotowała pytanie: „Kto chodzi zimą ulicami miasta ubrany na czerwono: mikołaj, Mikołaj, święty Mikołaj czy świę-

¹⁵ http://poradniajezykowa.us.edu.pl/baza_archiwum.php?POZYCJA=220&AKCJA=&TEMAT=Ortografia&NZP=&WYRAZ=.

ty mikołaj?” W świetle obecnych przepisów jest to niewątpliwy problem; oto, jak poradziła sobie z nim poradnia: „Mikołaj albo święty Mikołaj, a czasem nawet święci Mikołaje. Gdy jednak ktoś ma dwóch synów Mikołajów, to mówi o nich *Mikołajowie*”¹⁶.

Odpowiedź jest ewidentnie sprzeczna z *USJP*, gdzie zanotowano zapisy: *Święty Mikołaj*, *święty mikołaj* i *mikołaj*, a także z *ZPSR* i *WSO*, gdzie z kolei oba człony wyrażenia *święty mikołaj* są pisane wyłącznie małymi literami. Trzeba jednak wyraźnie zaznaczyć, że odpowiedzi tej udzielono dziesięć lat temu, kiedy wymieniane źródła nie istniały. W ówczesnych słownikach ortograficznych (np. w *Nowym słowniku ortograficznym PWN* z 1999 roku pod redakcją E. Polańskiego) w ogóle nie ma mowy o *Świętym Mikołaju*, dlatego pracownik poradni dokonał interpretacji rozszerzającej – skoro *święty* w wyrażeniu *święty Piotr* piszemy małą literą, to będzie tak również w wypadku *świętego Mikołaja*.

Warto zauważyć, że poradnia językowa kieruje przy okazji uwagę czytelnika na inną trudność językową – odmianę wyrazu *Mikołaj*: kiedy *Mikołaje*, a kiedy *Mikołajowie*. Poradnia występuje w roli nauczyciela; dzięki dygresji popularyzuje nie tylko ortografię, lecz także prawidłową fleksję, choć wcale o nią nie pytano.

W styczniu 2003 roku tej samej poradni zadano podobne pytanie: „Jak należy pisać: *Święty Mikołaj* czy *święty Mikołaj*?” Tym razem odpowiedzi udzielono krótko i bez dygresji: „Imiona świętych zapisujemy z małym *św.*, np. *św. Piotr*, podobnie w wersji rozwiniętej. W takim razie piszmy też *święty Mikołaj*”¹⁷.

Znów mamy do czynienia z interpretacją rozszerzającą: jeśli piszemy *święty Piotr*, to piszmy *święty Mikołaj*, skoro bowiem nie ma przepisu szczegółowego, obowiązuje przepis ogólny. Osoba udzielająca odpowiedzi asekuruje się jednak formą postulatyczną: używa rozkaznika (*piszmy*), dzięki któremu jedynie proponuje, zaleca pewną pisownię, a nie narzuca jej. Poradnia występuje tu w roli niearbitralnego doradcy.

Po raz trzeci pytanie o połączenie wyrazów *święty* i *Mikołaj* zadano Poradni Językowej PWN w grudniu 2004 roku:

Krótkie i bardzo na czasie pytanko: czy piszemy *święty Mikołaj*, czy *Święty Mikołaj*? Zaryzykuję i powiem, że ani razu nie widziałem pierwszego wariantu (kiedy *święty* było napisane pełnym słowem), a mnie się wydaje, że zgodnie z regułami poprawnościowymi właśnie pisanie *święty* małą literą jest w tym wypadku poprawne¹⁸.

¹⁶ <http://poradnia.pwn.pl/lista.php?id=542>.

¹⁷ <http://poradnia.pwn.pl/lista.php?id=2509>.

¹⁸ <http://poradnia.pwn.pl/lista.php?id=5788>.

Osoba udzielająca odpowiedzi najpierw przyporządkowała problem określonej zasadzie, a następnie przedstawiła hipotezę na temat powodów ekspansywności zapisu wyrażenia *Święty Mikołaj* wielkimi literami:

Z imionami świętych słowo *święty* (także w postaci skróconej do *św.*) piszemy zasadniczo małą literą: *święty Piotr*, *św. Anna* itp. Można więc pisać *święty Mikołaj* i pisownia taka nie jest wcale rzadka, choć – muszę przyznać – rzadsza niż *Święty Mikołaj*. Użycie dwóch wielkich liter wynika chyba stąd, że święty ten stał się popularną postacią masowej kultury, podobnie jak Myszka Miki (też zwykle pisana z podwójnym *M*) czy Kubuś Puchatek. Dla większości z nas mniej ważne od świętości świętego Mikołaja jest to, że nosi on czerwony płaszcz, białą brodę i rozdaje dzieciom prezenty. W naszej potocznej świadomości święty Mikołaj staje się Świętym Mikołajem. Ale uwaga: pisownia wielkimi literami jest odpowiednia, gdy mamy na myśli – by użyć modnego sformułowania – „ikonę popkultury”. W słowniku imion lub w leksykonie świętych należy napisać zgodnie z ogólną zasadą: *święty Mikołaj*.

Dodajmy, że słowo *święty* pisane jest wielką literą także w nazwach ulic, kościołów, zgromadzeń zakonnych itp., np. *kościół Świętego Piotra i Pawła*. Gdy jednak pełną wersję zastępuje skrót, wracamy do małej litery, np. *ulica św. Barbary*¹⁹.

Tym samym poradnia wystąpiła tu nie tylko w roli interpretatora przepisów, lecz także pewnego zwierciadła społecznego, przedstawiając i uzasadniając uzus. Podano dalsze przykłady: *Myszka Miki* i *Kubuś Puchatek*, przy czym drugi z nich wydaje się nie najlepszy: pisownia członu *myszka*, podobnie jak członu *święty*, może budzić wątpliwości, ponieważ to wyrazy pospolite, zapisywane poza tymi wyrażeniami małymi literami, gdy tymczasem *Kubuś* spełnia funkcję imienia, a *Puchatek* nazwiska. Odpowiadający asekuje się leksykalnym wykładnikiem modalności – partykułą *chyba* – w ten sposób wyraża przypuszczenie (a nie pewność) co do prawdziwości stawianej przez siebie tezy. Być może po to, aby wzmocnić wiarygodność, „twardość” swojej wypowiedzi, przytacza niebudzącą wątpliwości zasadę dotyczącą pisowni nazw obiektów, która nie odnosi się bezpośrednio do postawionego pytania. Warto zauważyć, że członek poradni całkowicie pominął aktualne już wówczas *ZPSR*.

Tylko raz, w grudniu 2004 roku, zapytano internetowe poradnie językowe o problem – wydawałoby się – podstawowy: „Czy wyraz *święty* piszemy małą czy wielką literą, np. *święty Hieronim*?” Pracownik poradni Uniwersytetu Śląskiego nie odpowiedział wprost, lecz przytoczył reguły ortograficzne dotyczące pisowni nazw obiektów miejskich:

¹⁹ Tamże.

Rzeczownik *święty* (także w skrócie *św.*) w polszczyźnie pisze się małą literą, np. *kościół św. Piotra, plac św. Marka*. Jest jednak również zwyczaj, zgodnie z którym ze względów uczuciowych (lub grzecznościowych), ze względu na szacunek, którym jakąś osobę darzymy, lub też z powodu czci, jaką mamy dla tej osoby, możemy związane z nią wyrazy zapisać wielkimi literami – stąd można również napisać *kościół Świętego Piotra, plac Świętego Marka*²⁰.

Użytkownik polszczyzny musi sobie sam – na podstawie podanego przepisu i przykładów – odpowiedzieć na pytanie o pisownię *świętego Hieronima*. Zamieszczone przykłady tylko pozornie ilustrują przepisy ortograficzne; skoro bowiem „rzeczownik *święty* w polszczyźnie pisze się małą literą, np. *kościół św. Piotra*”, należy domniemywać, że komponent *święty* w wyrażeniu *kościół Świętego Piotra* też pisze się małą literą, a to jest już sprzeczne z *WSO* i *ZPSR*.

Osoba udzielająca odpowiedzi pozostawia użytkownikom języka polskiego wybór, którego nie przewidziano w *WSO* i *ZPSR*: „można również napisać *kościół Świętego Piotra, plac Świętego Marka*” (zgodnie z przepisami ortograficznymi – nie *można*, lecz *trzeba*). W odpowiedzi tej pomieszano zatem dwa problemy: pisownię wyrażen z komponentem *święty* identyfikujących ludzi kanonizowanych oraz pisownię wyrażen z komponentem *święty* identyfikujących obiekty topograficzne.

Równie rzadko użytkownicy polszczyzny pytają o pisownię patronimicznych nazw obiektów geograficznych, wydarzeń i wytworów z komponentem *święty*. Reguły dotyczące pisowni takich wyrażen nie zostały podane wprost – nie ma ich w *ZPSR*, bo przecież nazwy gór i jarmarków, chociażby nadane na cześć świętych, nie należą do leksyki religijnej; co najwyżej pewnych informacji, choć nie eksplicytnie, dostarcza *WSO*: „góra (wzniesienie; skrót: g.) górze, górę: góra Ararat, góry Hindukusz; ale: Góry Świętokrzyskie, Babia Góra, Góra Kościuszki, Góra Świętej Anny, Góra Oliwna”²¹, „[81] 18.24. Wielowyrzowe nazwy geograficzne i miejscowe, np. [...] *Rzeka Świętego Wawrzyńca* [...]”²², „[86] 18.29. Nazwy orderów i odznaczeń: [...] *Order św. Stanisława* [...]”²³.

W świetle powyższego można domniemywać, że – podobnie jak w wypadku nazw obiektów miejskich – skrót *św.* piszemy małą literą, a formę nieskróconą – *Święty* – wielką. To, czy takie domniemanie jest prawdziwe, mogą pomóc rozstrzygnąć poradnie językowe.

²⁰ http://poradniajezykowa.us.edu.pl/baza_archiwum.php?POZYCJA=240&AKCJA=&TEMAT=Ortografia&NZP=&WYRAZ=

²¹ *Wielki słownik ortograficzny PWN...*, s. 261.

²² Tamże, s. 51.

²³ Tamże, s. 54.

Już w czerwcu 2002 roku pracownicy poradni PWN dementowali przekonanie użytkownika polszczyzny, jakoby skrót *św.* miał być pisany wielką literą:

[Pyt.] Skróty nazw własnych, pisanych wielkimi literami, zachowują wielkie litery. Dlaczego więc słownik ortograficzny podaje formę *Góra św. Katarzyny*? Jak skrótowo zapisać nazwy typu *Święta Lipka*?

[Odp.] Nie wiem, na jakiej podstawie powstała opinia, iż „skróty nazw własnych, pisanych wielkimi literami, zachowują wielkie litery”. Słowniki ortograficzne od dawna przecież nakazują zapisywać *ulica św. Jana* lub *ulica Świętego Jana* i podobnie. To samo dotyczy też np. nazw orderów (*Order św. Stanisława*), budowli (*kościół św. Krzyża*) i innych. Jak nie-trudno zauważyć, dotyczy to przymiotnika *święty* (a też zapewne *blogosławiony*), który nadano wybitnym postaciom Kościoła. Nazwy te mają charakterystyczną budowę: składają się z nazwy ogólnej (*ulica, kościół, order*) i nazwy szczegółowej (imię świętego), a przymiotnik *święty* określa tę drugą. W hierarchii gramatycznej stoi on najniżej, dlatego też zapewne uznano, że może on być zastępowany skrótem. Poza tym przymiotnik ten nie występuje na początku takich nazw.

W nazwach *Święta Lipka, Święty Krzyż* i podobnych przymiotnik występuje w nieco innym znaczeniu, same nazwy zaś są dwuelementowe, toteż – jakkolwiek ich skracanie jest możliwe – należałoby go unikać, ponieważ skrócenie, obojętnie czy o postaci *Św. Lipka*, czy *św. Lipka*, nie będzie prawdopodobnie rozumiane jako nazwa własna²⁴.

I tu nie brak asekuracyjnych leksykalnych wykładników modalności: *zapewne, prawdopodobnie* – poradnie mogą tylko domniemywać, dlaczego komponent *święty* bywa zastępowany skrótem oraz czy skrócony zapis nazwy miejscowości zawierającej człon *Święta* będzie zrozumiały.

Pytanie o nazwy wydarzeń postawiono w kwietniu 2008 roku Uniwersytetowi Wrocławskiemu: „Jak prawidłowo powinno się pisać: [m.in.] jarmark »na św. Elżbietę« (19 XI)?” Pracownik poradni nie odpowiedział na to pytanie z zakresu ortografii; skoncentrował się natomiast na poprawności składniowej, wyjaśniając, czy wyrażenie *jarmark na św. Elżbietę* jest prawidłowo zbudowane:

[...] konstrukcja „jarmark na środek postu” nieco razi, lepiej: „jarmark w środku postu” (z bardziej naturalnym tu przyimkiem „w”) lub z przymiotnikiem: „jarmark śródpustny”. Inaczej jest z wyrażeniami: „na Podwyższenie Krzyża”, „na św. Elżbietę”, które w staropolszczyźnie miały formę ustaloną, spetryfikowaną („na **święty Marcin**” = w dniu świętego Marcina itd.). W dwóch pozostałych przypadkach ta konstrukcja – choć dziś z pewnością archaiczna – nie razi, odsyła nas bowiem do rozpoznawanych przez użytkowników języka konstrukcji NA + NAZWA

²⁴ <http://poradnia.pwn.pl/lista.php?id=1314>.

ŚWIĘTA. Nazwa „środek postu” odcienia tej starożytności nie posiada. Można by pokusić się o wprowadzenie dawnej nazwy „śródpocście”, wtedy „jarmark na śródpocście” nie raziłby.²⁵

Wyróżniony przeze mnie pogrubioną czcionką sposób zapisu połączenia wyrazowego *na święty Marcin* po raz kolejny pokazuje pomijanie ZPSR.

Węższym problemem w ramach pisowni wyrażen z komponentem *święty* jest pisownia *Świętego* || *świętego Ducha* oraz *Świętej* || *świętej Trójcy*. WSO podaje jedynie zapisy inwersyjne, wielkoliterowe: *Duch Święty*²⁶ i *Trójca Święta*²⁷, a w ZPSR wymieniono ponadto *Trójcę św.*²⁸ Jak w takim razie zapisać tak liczne nazwy obiektów miejskich, jak **ulica św. Trójcy* czy **kościół św. Ducha*? O ile pisownia pełnych form nie budzi wątpliwości, ponieważ człon *święty* w nazwach obiektów pisze się zawsze wielką literą, o tyle można się zastanawiać, czy wolno omawiany komponent skracać, a jeśli tak, to jaką literą ów skrót zapisywać.

Pytanie dotyczące tego problemu trafiło do Rady Języka Polskiego:

Nie mogę pogodzić się z pisownią typu *kościół św. Trójcy*, *kościół św. Ducha*. Przecież zwykła logika wskazuje formy: *Św. Trójcy*, *Św. Ducha*. [...] Kilka dni temu dyskutowałem na ten temat z pracownikami biura ogłoszeń „Gazety Pomorskiej”. Panie odesłały mnie do działu korekty, a tutaj miła pani powoływała się na zasadę podaną w słowniku ortograficznym: *Świętego Krzyża*, ale: *św. Krzyża*.

Odwiedziłem dwie największe w Bydgoszczy biblioteki, żeby zajrzeć do wszelkich dostępnych słowników. W żadnym z nich [...] nie było takich przykładów: *św. Trójcy*, *św. Ducha*. Jest tylko forma *Ducha Świętego*. [...]

Sekretarz Komisji Języka Religijnego Rady wyjaśniła w 2008 roku, że zgodnie z przepisami ortograficznymi (nie doprecyzowano, gdzie ich szukać) skrót *św.* zapisuje się małymi literami – także w wyrażeniach *kościół św. Trójcy* i *kościół św. Ducha*:

Odpowiadając na Pana pytanie, wyjaśniam, że zgodnie z obecnie istniejącymi przepisami ortograficznymi skróty, np. *św.*, *gen.*, *prof.*, zapisujemy małymi literami, nawet jeśli znajdują się na początku nazwy własnej. Dlatego piszemy *kościół św. Trójcy*, *kościół św. Ducha*, chociaż w tym wypadku lepiej byłoby rozwinąć skróty do postaci: *kościół Świętej Trójcy*,

²⁵ <http://www.poradnia-jezykowa.uni.wroc.pl/pj/index.php/p/archiwum/ortografia/140>.

²⁶ *Wielki słownik ortograficzny PWN...*, s. 178.

²⁷ Tamże, s. 953.

²⁸ *Zasady pisowni słownictwa religijnego...*, s. 11.

kościół Świętego Ducha. Wyraz *kościół* w takim połączeniu pisze się małą literą, ponieważ uważa się, że nie jest on częścią właściwej nazwy własnej, a tylko nazwą gatunkową. Inaczej jest z nazwami własnymi szkół i innych instytucji. W takim wypadku wyraz *szkoła* jest częścią nazwy własnej, zatem zapisywany jest wielką literą, np. *Szkoła Podstawowa im. gen. Władysława Andersa*, ale *gen.* zapisujemy małą literą ze względu na to, że jest to skrót.

Wyjaśnienia pisowni połączenia wyrazowego *święty Duch* podjęła się w kwietniu 2011 roku poradnia PWN. W związku z pytaniem dotyczącym sposobu zapisu *placu św. Ducha* J. Grzenia dowodził, że człon *święty* nie jest obligatoryjnym składnikiem wyrażenia, dlatego można go skracać i – poza nazwami obiektów miejskich – zapisywać małą literą:

Jak podają encyklopedie PWN, trzecia osoba Trójcy Świętej określana jest nazwami *Duch Święty*, *Duch Boży* lub *Duch*. Wnioskuje stąd, że w połączeniu *święty Duch* przymiotnik nie jest stałą częścią nazwy, nie ma więc powodu pisać go wielką literą. To rozwiązuje problem zapisu w formie skróconej: powinno być *plac św. Ducha*, ale w formie pełnej *plac Świętego Ducha*²⁹.

Podobne wnioski dotyczące wyrażenia *św. Trójca* zaprezentował w 2009 r. J. Treder³⁰.

Omawiana tu trudność ortograficzna (pisownia wyrażen z komponentem *święty*) pokazuje, jak funkcjonuje w Polsce poradnictwo językowe. W świetle zaprezentowanych artykułów wydaje się, że najważniejsze problemy poradni – tych, które zamieszczają w Internecie pytania do nich kierowane i odpowiedzi przez nie udzielane – to **wybiórczość** i **nieaktualność**: na stronie poradni PWN znajdujemy odpowiedzi sprzed dziesięciu lat, sprzeczne z dzisiejszymi przepisami. Taka dezaktualizacja bywa szkodliwa, powoduje bowiem popularyzację normy pozornej, wygasłej. Przez wybiórczość rozumiem zaś to, że poradnie powołują się tylko na wybrane źródła (żadna z instytucji nie skorzystała przecież z ZPSR), ponadto w mniejszym stopniu koncentrują się na maksymalnym rozwianiu wątpliwości pytającego, za to przy każdej okazji starają się przywołać

²⁹ <http://poradnia.pwn.pl/lista.php?id=12047>.

³⁰ J. Treder, *Trójca Święta czy Święta Trójca i na przykład św. Trójca* (referat wygłoszony na sesji jubileuszowej pn. *Dawna i współczesna polszczyzna w perspektywie deskryptywnej, normatywnej i dydaktycznej* z okazji 50. rocznicy wznowienia działalności przez Oddział Gdański TMJP, druk: *Polonistyczne drobiazgi językoznawcze II. Materiały sesji jubileuszowej Oddziału Gdańskiego Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego z 20 listopada 2009 r.*, pod red. E. Rogowskiej-Cybulskiej i M. Cybulskiego, Gdańsk 2011, s. 71–73).

szczególnie ulubiony przez siebie przepis ortograficzny – w wypadku wyrażen identyfikujących postacie Kościoła lansują informację na temat pisowni nazw obiektów miejskich. W rezultacie odbiorca porad może odnieść mylne wrażenie, że to pisownia takich nazw jest najbardziej kłopotliwa, choć to właśnie ona została najpełniej skodyfikowana.

W wypadku omówionego zagadnienia ortograficznego w odpowiedziach poradni zabrakło informacji o źródłach przywoływanych przepisów. Użyto sformułowań typu „zgodnie z obecnie istniejącymi przepisami ortograficznymi”, „[coś] pisze się w polszczyźnie małą literą”, „do zapisywania nazw kościołów stosujemy reguły dotyczące użycia dużych i małych liter” – ale nie doprecyzowano, gdzie zainteresowana osoba reguły te znajdzie. Niemniej trzeba przyznać, że poradnie pełnią istotną, z punktu widzenia kultury języka, funkcję: informacyjną (informują o istniejących normach językowych), popularyzatorską (rozpowszechniają przepisy ortograficzne), doradczą (sugerują postawy wobec niejasnych przepisów ortograficznych, zalecają pewne sposoby zapisu) oraz normotwórczą (jeśli zachodzi taka potrzeba, dointerpretowują przepisy).

**The problems with spelling some expressions containing *święty*
based on questions and answers
which are posted on the language clinics' websites**

This article presents questions about writing the part *święty* (*Saint, Holy*) in the verbal connections like *Święty* (or *święty*) *Piotr* (*Saint Peter*), *Święta* (or *święta*) *Trójca* (*Holy Trinity*), *Święty* (or *święty*) *Duch* (*Holy Spirit*), *kościół św. Jana* (*St. John's Church*), which are addressed by users of the Polish language to the language clinics' sites. The current rules of orthography (the capital or lower-case in phrases with *święty*) are not clear – so giving the correct answer may be a real problem and a challenge for language institutions. This issue is an example which shows what is the role of these clinics in the promotion of linguistic awareness.